

ANMELDELSER

Socialrealist m.m.m.

Hanne Abildgaard, Inge Dybbro og Thomas Lyngby: Victor Brockdorff. Udgivet af Arbejdermuseet og Cathrinesminde Teglværksmuseum 2001. Trykkested: Toptryk. 144 sider, illustreret. Kr. 75. ISBN 87-89984-13-7.

Bogen er udgivet i forbindelse med en udstilling, som er arrangeret af Cathrinesminde Teglværksmuseum og Arbejdermuseet i fællesskab. Udstillingen har været vist de to steder henholdsvis fra august til oktober 2001 og fra november 2001 til februar 2002. Udstillingen viste eksempler på maleren Victor Brockdorffs forskellige udtryksformer.

Bogen er katalog til udstillingen med forklaring til hvert enkelt af de 55 udstillede billeder. Efter beskrivelsen af udstillingens værker er mange af dem gengivet i farver, og der er en oversigt over kendte personer, der er gengivet på billederne.

Bogen har desuden tre artikler om kunstneren.

Hanne Abildgaard beskriver Brockdorffs liv og levned og de inspirationskilder, han har øst af, hans kunstneriske uddannelse og hans rejser og møder med kunstnere i andre lande, især i Frankrig og Sovjetunionen.

Victor Brockdorffs forskellige stilsift bliver sat ind i en sammenhæng med hans oplevelser af verden omkring ham.

Hanne Abildgaard beskriver også hvordan den socialrealisme, som Brockdorff mødte i udlandet, skildringen af den heroiske arbejder, der vandrer mod fremtidens lysere tider, ikke rigtig vandt genklang i Danmark, og den udtryksform blev derfor kun et forholdsvis kort afsnit af hans kunstneriske liv.

Dette tema tages op til nøjere

gennemgang i Inge Dybbro's artikel, der også giver en grundig gennemgang af et af kunstnerens monumentale værker, trilogien "Socialisme, Fred, Arbejde" fra 1950.

Thomas Lyngby beskriver Victor Brockdorffs skildringer af arbejdet og arbejderne på forskellige industrivirksomheder.

Efter de 3 artikler er der en del fotografier af kunstneren i forskellige arbejdssituationer og enkelte prøver på nogle af hans værker, der ikke var med på udstillingen.

Forfatterne har med noter i teksten henvist til de kilder, hvorfra de har hentet de forskellige oplysninger, og endelig findes et register, som oplyser om, hvor i bogen man kan finde bestemte emner, billeder og personer beskrevet.

Birgit Andreassen.

Journalister i arbejde

Karl Marx, Friedrich Engels: Werke, Artikel, Entwürfe Januar bis Dezember 1855. Red. Hans-Jürgen Bochinski, Martin Hundt et al., Gesamtausgabe (MEGA) I. afd. bind 14, Akademie-Verlag, Berlin 2001, XV, 1695 s., ISBN 3-05-003610-9, Euro 188.-

Marx og Engels var bl.a. aktive som journalister, Marx fordi han var redaktør på aviser som Neue Rheinische Zeitung, senere af bitter nødvendighed, Engels fordi han på denne måde kunne hjælpe Marx. Og begge var det i de for bevægelsen magre år med det formål trods alt at kunne præsentere deres vurdering af udviklingen for offentligheden. I det foreliggende bind er alle kendte artikler for året 1855 samlet – det er på nuværende

*Anmelderredaktion:
Birgit Andreassen,
Søren Federspiel,
Rasmus Mariager og
Anne-Lise Walsted*

tidspunkt 200, deraf 33 hidtil ukendte tekster. Der er foregået og foregår et omfattende forskningsarbejde i forbindelse med udgivelsen af MEGA: i løbet af 1980'erne er der ved universitetet i Leipzig i det tidligere DDR foretaget en omhyggelig undersøgelse af mulige artikler i New York Tribunes (NYT) tre udgaver, udgangspunktet har her bl.a. været korrespondancen mellem Marx og Engels. En vanskelighed består i, at NYTs redaktør, Charles Anderson Dana, i 1855 som regel publicerede Marx' artikler anonymt og/eller som lederartikler uden forfatteroplysning, at han adskillige gange opdelte de indsendte artikler i flere osv. Undersøgelserne har medført en identificering af 20 artikler, der kan tilskrives især Engels, og yderligere 10 artikler som kunne stamme fra Marx eller Engels. I overensstemmelse med MEGAs princip om at udgive teksterne på originalsproget er ca. halvdelen af indholdet på engelsk – dog ikke de udførlige tekstbeskrivelser og noter.

Marx' og Engels' samarbejde med New York Tribune og Charles Anderson Dana begyndte i 1851 og varede til 1862. Det medførte også opgaver for andre tidsskrifter og omfattende bidrag til New American Cyclopaedia. Det var et meget betydningsfuldt arbejde for de to – og specielt for Marx, som ikke havde andre indtægter end dem han og Engels fik for deres arbejde. Engels havde åbenbart ikke andre muligheder for at hjælpe Marx økonomisk i disse år end at skrive adskillige artikler i hans navn. Samarbejdet med NYT begyndte faktisk med en længere artikelseerie "Revolution and Counter-Revolution in Germany" i 1851-52, som blev offentliggjort i Marx'

navn, men faktisk var skrevet af Engels. Denne fiktion blev opretholdt i hele den periode samarbejdet varede, og det er kun efter at korrespondancen mellem Marx og Engels er blevet udgivet, at det klart kan fastslås, hvad der kan tilskrives Marx, og hvad Engels har udarbejdet. Samarbejdet gik endnu længere, idet det her i året 1855 viser sig, at de beretninger og analyser, Marx skrev til Neue Oder-Zeitung ofte var sammenfatninger og oversættelser af Engels' artikler til NYT. Dette vidtgående samarbejde var naturligvis kun muligt, fordi der var en grundlæggende overensstemmelse mellem de to forfattere – det burde give de folk, som har konstrueret sig en modsætning mellem Marx og Engels, stof til eftertanke.

Den næsten 11-årige periode, hvor arbejdet til amerikanske publikationer fyldte så meget i deres forfatterskab, er i øvrigt ikke uden interesse for den senere udarbejdelse af de teoretiske værker: man kan se, at Marx har genbrugt materialet fra denne periode i de manuskripter, som nu er ved at blive publiceret i MEGAs anden afdeling. For en politisk interesse i marxismens udvikling har materialet ligeledes stor betydning. Marx var i lang tid udelukkende journalist og redaktør ved Rheinische Zeitung, Brüsseler Deutsche Zeitung, Neue Rheinische Zeitung, og bidrager til flere andre, så som arbejderaviserne The People's Paper, Das Volk og i dette bind altså også til den demokratiske avis Neue Oder-Zeitung og NYT. Det betyder, at en omfattende del af begges produktion er avisartikler, således f.eks. Louis Bonapartes 18. Brumaire, som var tænkt som et

bidrag til det i New York udkommende ugeblad "Die Revolution".

Væsentlige dele af marxismen blev først udviklet via journalistisk arbejde, f.eks. var det først i forbindelse med redigeringen af en reportage om fattige folks "tyveri" af affalds-træ, at det gik op for Marx, hvad materiel nødvendighed betød for det store befolkningsflertal. At journalistikken i 1855 var præget af de økonomiske forhold i de i disse år betydningsfulde politiske og militære hændelser er let at se. Men der er også andre overvejelser, man kan gøre sig ved at læse disse artikler. Det var for dem begge væsentligt at fremdrage den egentlige baggrund for udviklingen, at fremlægge de fakta, som blev afgørende for deres analytiske vurderinger. Det er kendt, at Marx og Engels til en vis grad led af "russophobi" – det byggede delvis på at czar-riget faktisk var den store konterrevolutionære magt i samtiden, der i den "hellige alliances" navn siden freden i Wien 1815 forsøgte at bevare den eksisterende samfundsorden. For at nå dette mål var Rusland villig til at indsætte sine tropper mod terrorister og slyngelstater. I denne henseende var Rusland i overensstemmelse med Napoleon III's Frankrig, og et længerevarende snævert samarbejde bestod mellem de to magter. Internationaliseringen i udviklingen, som blev tydelig i disse år, begyndte at få en fremtrædende plads i Marx' og Engels' journalistiske arbejde.

Imidlertid var dette fransk-russiske samarbejde ikke eksisterende i 1855 – tværtimod udkæmpedes Krim-krigen i disse år mellem Frankrig-England og nogle allierede stater på den ene

side mod Rusland på den anden. I det foreliggende MEGA-bind bliver denne krigs økonomiske og politiske implikationer diskuteret udførligt; Engels analysere de samtidig de militære omstændigheder – vigtige slag, kampen om Sevastopol, hærenes styrke og sammensætning. Det er fascinerende at læse disse analyser, som de udvikledes i løbet af året. Man kan i dag ved at læse dem i sammenhæng få en god forståelse af udviklingen, bedre end samtidens læsere kunne. De udførlige noter hjælper godt på vej til en forståelse af den samtidige internationale udvikling.

Marx' facetterede diskussion af det britiske parlamentariske system kan i dette bind læses i sammenhæng og, i samme bind, sættes i forbindelse med hans vurderinger af partisystemet, den parlamentariske oppositions rolle og den offentlige meningsdannelse i forbindelse med pressen. Kritikken af det bonapartistiske system i Frankrig, af specielt Napoleon III rolle begynder at tage form; Engels fik trykt begyndelsen af en artikelserie om panslavismen i NOZ, som i bindet suppleres med udkast til enten denne serie eller en mere omfattende afhandling om panslavismen som fænomen. De i disse artikler fremlagte vurderinger knytter an til de i revolutionsåret 1848-49 fremsatte. Engels er sidenhen – mest udførligt af Roman Rosdolsky – blevet kritiseret for sin vurdering af folkeslag som tjekker, slovenere, kroater m.fl. som værende "uhistoriske", dvs. at være dømt til national undergang i de omkringliggende større folkeslag – her ungarere og tyskere – fordi de i deres (begyndende) kamp for national uafhængighed allierede sig med de reaktionære

kræfter i revolutionen 1848-49 og vendte sig mod den demokratiske bevægelse blandt ungarere og tyskere. Engels revurderede senere sit standpunkt, i og med at der opstod en arbejderklasse og en arbejderbevægelse i disse folkeslag, og de dermed indgik i den generelle progressive udvikling. Allerede Kautsky forklarede denne teoretiske holdnings udvikling i forordet til den tyske udgave af "Revolution and Counter-Revolution in Germany" i 1896 (på dette tidspunkt troede han endnu, at Marx var forfatteren til artikelserien). At Engels vurdering af Nationen er noget ganske andet end nationalisme, fremgår af en sammenligning med Napoleon III's nationalisme.

Det foreliggende bind udgør sammen med bind 10 til 13 i denne afdeling og de tilsvarende bind 3-7 i III. afdeling (korrespondencen), og ekscerperne i IV afdelings bind 7, 8 og 9 – der dog kun dækker årene 1849-1851 – en enhed, der gør det muligt at vurdere udviklingen af Marx' og Engels' holdninger i årene efter revolutionen afslutning til midten af 1850'erne. Hidtil har det ikke været muligt i samme grad at følge udviklingen; også dette viser at udgaven har sin berettigelse. I *Collected Works* er artiklerne fra året 1855 trykt i bind 13 og 14 fra 1980, som folgelig ikke har de først sidenhen genfundne artikler med. *Collected Works* udkom i 2001 med bind 48 og 49, som indeholder Engels' korrespondence fra 1897-1892, dvs. der mangler nu kun bind 50, som er annonceret til at udkomme i 2003. Man kan have lov at håbe på, at der senere udkommer et tillægsbind til *Collected Works*, der opsamler alt det nye stof, som nu kun forelig-

ger i MEGA. Det vil dog vare adskillige år endnu inden MEGA bliver afsluttet.

Gerd Callesen

Internationale Gewerkschaftsorganisatione

Rainer Gries (red.): *Internationale Gewerkschaftsorganisationen. Bestände im Archiv der sozialen Demokratie und in der Bibliothek der Friedrich-Ebert-Stiftung, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn 2001, 104 s., ISBN 3-89892-039-9*

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) har i de senere år systematisk opbygget en betydelig samling af de internationale faglige organisationers arkiver og publikationer. I denne udgivelse præsenteres samlingerne for de Internationale Fagsekretariaters vedkommende, dvs. de erhvervs-specifikke internationale sammenslutninger. At de er erhvervs-specifikke betyder, at de fleste oprindeligt var de faglærtes nationale forbunds internationale organisationer. Imidlertid fandtes også Fabrikarbejderinternationalen, dvs. de ufaglærtes internationale; Transportarbejderinternationalen, Metalarbejderinternationalen og enkelte andre var orienteret mod industriforbundstanken. Omkring 1900 fandtes i alt 32 fagsekretariater, i dag er der pga. af sammenlægninger 10 tilbage – hertil kommer ganske vist de 6 tilbageværende *Trade Union Internationals*, som er tilknyttet Verdensfagforbundsinternationalen (WFTU). Disse sidstes materialer er ikke indsamlet af FES, og nævnes kun i Peter Rütters indledende kapitel, som værende

uden betydning. Det er åbenbart anti-kommunistisk ønsketænkning fra Rütters' side. Hans indledning er i øvrigt informativ og en gevinst for forståelsen af det indsamlede materiale.

FES har imidlertid planer om, at om muligt at udvide indsamlingsarbejdet til også at omfatte WFTU og de til den knyttede organisationer. Det ville være ønskværdigt, fordi WFTU havde en betydelig indflydelse indtil 1990 og fortsat har det i verden udenfor Europa – iflg. egne oplysninger organiserer WFTU i dag ca. 130 millioner medlemmer i 120 lande (D. Ganguli: *History of the World Federation of Trade Unions*, New Delhi 2000, s. 264). Det fremgår af Gangulis fremstilling, at meget materiale er gået tabt, det vil kræve en betydelig indsats for at få indsamlet bare de centrale udgivelser. FES-biblioteket planlægger en database med de bibliografiske oplysninger om faginternationalernes publikationer – de første skridt er taget, og der kan søges i baserne via http://library.fes.de/cgi-bin/populo/beruf_en.pl (den engelske version – den tyske version findes på samme adresse dog uden _en). FES's samlinger om de europæiske faglige organisationer, som ligeledes er omfattende og betydningsfulde, vil relativt snart blive præsenteret for en bredere offentlighed.

I FES-arkivet beror ca. 40 km arkivmateriale, deraf fra 15 fagsekretariater i perioden fra 1884 til 2000 ca. 1.100 m (+ 250 m fra de europæiske faglige sammenlutninger). Det er en imponerende bestand, nok den mest betydningsfulde for fagsekretariaternes vedkommende. Enkelte andre steder findes ligeledes afleveringer fra fagsekretariaterne,

således fra Transportarbejderinternationalen i Modern Records Centre ved universitet i Warwick i England. IISG i Amsterdam har naturligvis også betydelige samlinger, idet den Frie Faglige Internationales arkiv (inklusive forgængere) er deponeret her, dvs. det er en anden type faginternationaler, der er i IISG. Det er klart, at FES i dag har en endog meget betydningsfuld samling, som i høj grad vil lette arbejdet med den historiske analyse af den internationale fagbevægelse.

I oversigten beskrives de 15 fagsekretariaters materiale kort med de tyngdepunkter afleveringerne har. Det suppleres med oversigter over FES-bibliotekets bestand af trykt materiale fra de fagsekretariaterne, men også fra ICFTU, WFTU og forgængeren IFTU (1920-40/45). Også dette materiale er righoldigt, men der er næppe mere end i de nordiske arbejderbiblioteker. Den specielle værdi ligger selvfølgelig i, at såvel trykt som utrykt materiale findes i samme institution, som det også nævnes i et af bidragene (s. 36).

Sidst i hæftet findes en oversigt over de Internationale fagsekretariaters organisatoriske udvikling inklusive en fortegnelse over de af organisationerne benyttede forkortelser. Begge disse oversigter er tosprogede, dvs. de engelske og tyske navne bruges, kun i enkelte tilfælde bruges også de franske. En meget kort bibliografi afslutter udgivelsen.

Udgivelsen findes også på engelsk: *International Trade Union Organisations. Inventory of the Archive of Social Democracy and the Library of the Friedrich-Ebert-Stiftung*, 101 s., ISBN 3-89892-045-3.

Gerd Callesen

Ind i Faget

Kirsten Folke Harrits & Ditte Scharnberg (red.): *Ind i faget. Sygeplejersker fortæller. Tegninger af Claus Seidel*. 173 sider, pris 175 kr. Husets Forlag 2001. ISBN 87-7483-487-8

Dansk Sygeplejeråd har i løbet af de sidste to årtier taget initiativ til en række historiske projekter, som alle har sat fokus på sygeplejens nyere historie. I 1987 udgav organisationen bogen "Glimt af sygeplejens historie", hvor sygeplejersker, født mellem 1879 og 1916, med egne ord fortæller om deres liv fra barnsben til pensionsalder.

Bogen blev efterfulgt af publikationer, hvor sygeplejen som fag blev beskrevet fra uddannelsens begyndelse i det sene 1800-tal op til det 20 århundredes uddannelsesreformer.

100 året for Dansk Sygeplejeråds oprettelse blev i 1999 fejret både centralt og lokalt i de forskellige amtskredse ved "at se tilbage." Hvad var der sket indenfor sygeplejen i kvindes minde? I den forbindelse blev nye projekter søsat. *Omkring en seng* var et af initiativerne, og Århus Amtskreds stod herfor. Amtskredsen ville gerne give sine medlemmer mulighed for at skrive eller fortælle om deres liv og arbejde. 27 sygeplejersker – den ældste 85 og den yngste 48 – meldte sig, og Amtskredsen allierede sig med arkivet Åstedet, hvor medarbejderne Kirsten Folke Harrits og Ditte Scharnberg stod for at organisere fortælle- og skrivegrupperne og den senere redigering af materialet. Det er der kommet bogen "Ind i Faget" ud af. Ind i Faget starter, hvor Glimt af Sygeplejens historie slutter. Erindringerne eller erindringsbillederne, som jeg

hellere vil kalde dem, er samlet i fem overordnede kapitler: Veje ind i faget, Hierarkier før og nu, Hverdagsliv, Holdninger og praksis og Syn på sygeplejersken. Epoken, som beskrives, er tiden før og især efter II verdenskrig, hvor Danmark kom på fode igen og i rivende hast udvikledes til Velfærds Danmark.

Det er tydeligt, at mange af erindringerne er blevet til i fortællegrupper. Stemningen kan fornemmes på bogens sider. Sygeplejersker er mødtes og ud af hyggeligt samvær og fælles minder, har den enkeltes egen historie tegnet sig.

Under læsning af Ind i Faget kan man ikke lade være med at spørge sig selv: "er det ikke længere siden!" Drengene i børneflokkene kunne læse videre – pigen måtte kæmpe for at få en uddannelse. Adskillige af bidragyderne har imod mange odds kæmpet sig til en uddannelse som sygeplejerske, også selv om de kom fra en bedre stillet familie. Ville de videre i livet, måtte de selv klare det.

Selve uddannelsen og oplæringen på sygehusene er præget af de samme forhold og hierarkier som ved 1900-tallets begyndelse. Man havde at rette sig efter autoriteterne.

Flere giver udtryk for, hvor ydmygende det var som elev at blive skældt ud af oversygeplejersken i patienternes nærvær. Men sådan var det – og man rasede ud sammen med kammeraterne efter episoden – og holdt ud!

Sygeplejerskeuddannelsen blev reformeret i 1950'erne, og op i gennem de glade tressere begyndte man at stille flere spørgsmål til hvorfor er det nu, at vi gør, som vi gør i sygeplejen. Teori og praksis skulle evalueres – og jordforbindelsen

skulle samtidig holdes.

Samfundet ændres – og forholdene i sygeplejen følger efter. Hospitalssygeplejersken kan gifte sig uden at skulle sige farvel til sit fag, hvad der var utænkeligt tidligere. Sygeplejen med andre arbejdstider og vagtplaner, end dengang arbejdet blev udført i to holds skift, passer faktisk ind i børnefamiliernes hverdag. Arbejdstiden kan flekses – og vagterne kan lægges på tider, hvor husbonden kan tage over på børnepasning og madlavning.

Nye ord og arbejds gange bliver indført: rundepleje, gruppepleje, tildelt pleje, kardex og plejeplaner, vandre journaler og rapporter – sygeplejersken tildeles mere administrativt arbejde og nye faggrupper indenfor plejen kommer til.

Forskellige perioder – som f.eks. forholdene under II verdenskrig – og særlige områder af sygeplejen beskrives i særlige kapitler. Psykiatrien som tidligt var et sygepleje-speciale har undergået store forandringer. Ikke mindst i 1960'erne med indførelsen af medicin som afhjælp nogle af de sværeste symptomer ved forskellige sindssygdomme.

Sygeplejen fjernt fra Danmark er også med – i Indien og Afrika – hvor normerne og de kulturelle spilleregler er nogle andre end her, og de sociale realiteter er helt andre end herhjemme. Hvordan hjælpes en patient med en sygdom som kræver langtidsmedicinering, når patienten er på samfundets bund – uden bolig, uden familie, uden rettigheder – som kasteløs i Indien! I dag er de fremmede kulturer kommet til Danmark – og udfordringen er at hjælpe de syge med en anden baggrund end den danske *både på vores og deres betingelser*.

Der er mange interessante emner, som belyses i Ind i Faget. De mange iagttagelser og oplevelser er godt beskrevet med sans for detaljerne. Dog giver bogen i sin helhed et noget fragmentarisk indtryk, fordi de korte og individuelle bidrag ikke bliver relateret til eller sat op over for hinanden i et mere overordnet udviklingsperspektiv. Formentlig et bevidst valg fra redaktørernes side, men jeg savner som læser at forstå mere af den udvikling, som livshistorierne reflekterer.

Ind i Faget er fint illustreret af bladtegner Claus Seidel. Tegningerne udgør, som der står i bogens forord, en egen nutidig billedfortælling om forholdene inden for sygeplejen i dag.

Inger-Marie Børgesen

Belysningsvæsenet i København

Niels Jul Nielsen: Fra væsen til virksomhed. Københavns Belysningsvæsen – En kommunal arbejdsplads før, nu og i fremtiden. Udgivet af Københavns Bymuseum 2001.

Trykkested: Hertz Bogtrykkergården A/S. 28 sider, illustreret. Kr. 30. ISBN 87-87137-01-1.

Bogen er skrevet for at fastholde det københavnske belysningsvæsens historie i en tid, hvor man er i gang med at privatisere hele området med el og varme, og hvor de kommunale forvaltningsenheder må ændre struktur for at kunne konkurrere på markedsvilkår. Det har bl.a. medført, at flere forvaltninger er slået sammen til "Københavns Energi".

Teksten bygger dels på interviews med tidligere og nuværen-

de ansatte i belysningsvæsenet, dels på eksisterende litteratur på området, på fagblade og på fagforeningsarkivalier. Forfatteren ønsker at anslå nogle temaer og søge nogle bud på forklaringer og håber, at andre vil tage bolden op, kommentere, korrigere og supplere det foreliggende skrift.

Da bogen i væsentlig grad bygger på interviews, er det mest tiden efter 2. Verdenskrig, der beskrives. Der gives dog en ganske kort oversigt over Belysningsvæsenets tidligere historie, der startede i 1857 med opførelsen af kommunens første gasværk.

Derefter gennemgås de forskellige ansættelsesformer, der har været brugt i denne forvaltning. Man havde mange tjenestemænd ansat. Man ønskede at have en stabil arbejdskraft, der ikke kunne strejke. Der var store muligheder for at få familiemedlemmer ansat, hvilket også bidrog til stabiliseringen. Der fandtes også skånejob for udtjente medarbejdere.

Tjenestemandssystemet belyses grundigt både fra den ansattes synsvinkel som fra forvaltningens side. Man får at vide, hvad det var, der fik folk til at søge en tjenstemandsstilling, selv om lønnen måske ikke var så høj som i en funktionærstilling i det private erhvervsliv. Fra forvaltningens side prioriteredes forsyningssikkerheden øverst.

Avancementsmulighederne eller manglen på disse var en side af tjenestemandssystemet, som kunne give problemer mellem de ansatte og den kommunale virksomhed.

Med den nye el-forsyningslov af 1999, hvor kunderne har frit valg af el-leverandør, er markedskræfterne sluppet løs på det-

te område. En reform, der er ud tænkt i EU.

Transporten af elektriciteten er stadig Københavns Energi's monopol.

Forfatteren opregner de problemer, der opstår i den kommunale økonomi, når de forskellige forvaltningsgrene bliver skilt ud, og ikke længere kan bidrage med et eventuelt overskud til at støtte andre mindre lukrative områder i kommunens drift.

En anden følge af de nye tider er en kraftig reduktion af medarbejderstaben.

Også på ledelsesplan har udviklingen kunnet mærkes. Man tilstræber et hierarki med færre "etager", en fladere ledelsespyramide, og toplederne rekrutteres sjældent fra forvaltningens egne rækker.

Forfatteren udtaler til sidst bekymring for, om elforsyningen kan forblive stabil under markedets op- og nedture.

Til sidst i bogen findes noter og litteratur- og kildehenvisninger.

Birgit Andreasen

Historiske kvinder

Jytte Larsen m.fl., Dansk Kvindebiografisk Leksikon bd. 2 og 3. Rosinante 2001. Bind 1-4 sælges kun samlet, pris kr. 2.399.

Med dette andet og tredje bind er dansk kvindebiografisk leksikon kommet hele alfabetet igennem. Bd. 1 og 4 (med en række kollektive biografier m.v.) udkom i 2000 og er tidligere blevet anmeldt her (Arbejderhistorie 2001, nr. 2). Så jeg kunne vælge at gøre det meget kort her, og bare konstatere, at de to sidste bind generelt holder samme gode standard (både

med hensyn til indhold og formidling) som de første to. Problemet er bare, at når man først får begyndt at læse i denne slags bøger, så begynder alle mulige tanker og problemstillinger at poppe op.

Man begynder selvfølgelig at tænke over udvælgelseskriterierne. Det har redaktørerne sikkert brugt meget længere tid på end jeg, men alligevel kommer fornemmelsen af, at værket er lidt finkulturelt. Der er godt nok mange balletdansere, forstandere og den slags. Og de får god plads. Hvorfor fylder Skolekøkkeninspektør Sofie Elise Vilhelmine Rasmussen (1864-1940) dobbelt så meget som Rachel Rastenni? Hvorfor får vi detaljer og superlativer om hver eneste hovedparti som mere eller mindre kendte operasangere har sunget, mens Lene Køppens ikke mindre imponerende præstationer mest sammenfattes til så og så mange guldmedaljer? Ikke bare i udvælgelse og artikel omfang, men også i behandlingen af stoffet er der en ufolkelig tendens.

Man begynder også at tænke over, hvem der har skrevet om hvem. Det er særligt skægt med de nulevende personer. Hvordan er forfatterne til disse artikler valgt? Personernes åbenlyse forskelligheder uforsagt, så er der fx stor forskel på Karin Lützens respektfulde skildring af Bente Rosenbeck og Erik Stig Jørgensens vurdering af Kirsten Stallknecht. Den sidste afrundes med vurderingen: "Som næsten alle, der bliver suget ind i den hvirvelvind, der fører opad til magt og indflydelse, nød hun åbenlyst turen. Hvis hendes køn har gjort hende vejen lettere, skyldes det tidsånden, ikke at hun søgte eller udnyttede særbehandling."

Man begynder at lede efter de navne man selv kan finde på. Og her dukker fx fremragende kvindelige keramikere frem som Edith Sonne og Eva Stæhr-Nielsen, som får et par fine og oplysende artikler. Man får en hel kongerække (?) af kvinder, som på forskellig måde har sat afgørende præg på dansk velfærdspolitik: Grethe Philip, Else Zeuthen, Rita Knudsen, Hanne Reintoft, Karen Jespersen m.v. Igen gode artikler som er informative og indeholder fine små analyser. Der opstår dog et problem med de samtidige kvinder, som når der i en leksikonartikel om Karen Jespersen kun betones hendes sociale engagement og fx ikke hendes (som indenrigsminister) senere og noget mere kontroversielle standpunkter på flygtninge- og indvandrerområdet. Her overhales historien af virkeligheden – og efterlader et skævt indtryk til fremtiden.

Man begynder at læse på må og få og finde alle de spøjse, sjove, dramatiske, uhyggelige personer man aldrig har hørt om før. Dem skal et biografisk leksikon være fyldt af. Og de er der. Der er dog ret få onde mennesker med. Kollaboratøren Anna Lund Lorentzen er en klar undtagelse med sin aktive indsats i afhøring og mishandling af danske modstandsfolk. Beskrivelser som ”dygtig”, ”engagement”, ”lysende eksempel”, ”ildhu”, kærlighed til” bruges flittigt. Hvor bliver de onde børnehjemsforstandere, de frelst og dobbeltmoraliske missionærer, den dybt overvurderede kunstner af? Til gengæld finder man fx højskoleforstander Frederikke Pio (1837-1922), der mildt talt ikke havde succes i højskoleverdenen, men som i 1879 fik en præmie for ost på en landbrugsudstilling i Vejle og 1892

emigrerede til USA. Så var der mere gang i den seks år yngre visesanger Julie Westermann (1843-1903) der udover sit sangtalent blev ”kendte for at ryge store cigarer og drikke øl af store krus.” Det forklarer muligvis hvorfor hun døde af et slagtilfælde kun 59 år gammel. Har man nogle minutters ledighed, så er kvindebiografisk leksikon oplagt at hive ned fra hylden.

Endelig er der utallige detaljer at undres over. Kvinder har levet og oplevet mangt og meget. Ikke alt er til at forstå. Hvem har fx valgt Pia Kjærsgaard til årets politiker? Men konklusionen på det hele er som sagt indledningsvis, at de to bind følger godt op på de første. Et værk som dette vil naturligvis være åbent for kritik med hensyn til udvælgelse og indhold. Men det ændrer ikke på at det i de næste mange år vil være et rigtigt godt sted at hente information om ”betydningsfulde” kvinder. Og dermed medvirke til at sætte kvinderne tydeligere på det historiske landkort. Det gælder ikke mindst indenfor det nærværende tidsskrifts felt, arbejderhistorien, hvor Kvindebiografisk Leksikon indeholder mange og gode opslag.

Klaus Petersen

Grafik fra en arbejdsplads

Hans Ludvig Larsen: Et jernstøberi i Helsingforsgade. Linoleumssnit. Husets Forlag. 2000. Tryksted: Linde Tryk. 52 sider, illustreret. Kr. 148. ISBN 87-7483-479-7.

Bogen er udgivet med støtte fra KAD & SID's Medie- og kulturfond samt Velux Fonden af 1981.

Med en enkelt undtagelse, som viser portrummet på Sa-broes jernstøberi på Østboulevard, er motiverne hentet fra et andet århusiansk jernstøberi i Helsingforsgade, hvor kunstneren i en periode har arbejdet.

Han viser arbejdet med at fremstille støbeforme og de øvrige arbejdsgange, der er i forbindelse med en støberiprocess.

De sidste sider er brugt til at beskrive nedrivningen af arbejdspladsen, som flyttede til Hornslet i 1992.

Ud over det rent tekniske i arbejdsprocessen, fortæller HLL også om forholdene på arbejdspladsen og omgangstonen folk imellem.

I første omgang har han skildret motiverne med oliemaling, akvarel og blyanttegning, og så senere omsat motiverne til grafik.

I beskrivelsen til de enkelte billeder i bogen bruger han mange farver, som blandt andet skulle være i lysets spil gennem vinduer og på de forskellige maskiner og andre konstruktioner, der findes på en sådan arbejdsplads.

Disse farver savner man i disse sort/hvide linoleumssnit. Man må nøjes med at bruge sin fantasi for at forstå, hvad han mener med sine beskrivelser.

Det er et udmærket bidrag til arbejderhistorien.

Mange af billederne har været vist på Arbejdermuseet i København i sommeren 2001 i nogle lokaler, der ligger i forbindelse med udstillingen ”Folkets århundrede”.

Birgit Andreassen

Edvard Heiberg og dansk funktionalisme

Leif Leer Sørensen: Edvard Heiberg og dansk funktionalisme, en arkitekt og hans samtid.

Arkitektens Forlag, 401 s., ill. 395 kr. ISBN 87 7407 231 5.

En fornøjelse at læse, en fornøjelse at anmelde. Så kort kan det skrives når talen går på Leif Leer Sørensens biografi Edvard Heiberg og dansk funktionalisme, en arkitekt og hans samtid. Titlen holder hvad den lover. Det er en minutiøs gennemgang af arkitekten Edvard Heibergs liv og alle de strømninger der rørte sig omkring ham. Fra barndommen i det pæne borgerlige kvarter i Oslo hvor samfundsengagement kom ind med modermælken til mødet med kulturradikalismen i Danmark og Bauhaus-skolen i Tyskland. Videre gennem alle diskussionerne om arkitektens rolle i samfundet og fremfor alt om funktionalismen. Boligen skulle være enkel og rationel – han var funktionalist i al sin gerning og dansk funktionalisme var i høj grad ham. Bogen fortæller også om problemerne med som erklæret kommunist at få arbejde både før og efter besættelsen. Under besættelsen opholdt Edvard Heiberg sig efter flugt fra Horsørød lejren i Sverige og blev stærkt påvirket af arbejdet med at analysere og rationalisere boligbyggeriet. Det var netop denne demokratisering af byggeriet han ønskede; bedre boliger til priser almindelige mennesker kunne betale. Selve opførelsen af ejendomme skulle gøres så billig som mulig, og indretningen skulle tilpasses familiernes behov. De kollektive institutioner omkring boligen skulle lette hverdagen, ikke mindst for husmoderen.

I forbindelse med opførelse af kollektivhuse er det dog misvisende at udnævne ham til den første fortaler for sådanne i Danmark og sige, at det første blev opført i 1951 (p. 156); Nina Bang omtalte kollektivhuse i en 1. majtale i 1900 og få år efter opførtes et kollektivhus på Frederiksberg uden køkken i lejligederne, men med centralkøkken og værelser til personale der tog sig af rengøringen osv. Bag stod skolemanden Otto Fick som på dette område havde lige så fantastiske ideer som Edvard Heiberg. Måske regnes det ikke med fordi det var beregnet til borgerlige familier?

Bogen bygger på et kæmpe materiale indsamlet igennem en lang årrække. Der er ingen tvivl om at forfatteren nærer den dybeste respekt og beundring for Edvard Heiberg, og denne holdning overfører han til læseren gennem sin minutiøse fremlæggelse af det uhyre omfattende materiale. Der er ingen tvivl om Edvard Heibergs nyskabelser, hans engagement og hans indflydelse på sin samtid, også selvom han ikke kom til at stå i første række i almenhedens kendskab til periodens arkitekter.

Der er et fortrinligt noteapparat, en stikordsbiografi, kildehenvisninger, fotografliste og fyldige emne- og navneregistre. Bogen er opbygget med biografiske afsnit sat ind i en samfundsmæssig sammenhæng og detaljerede beskrivelser af Edvard Heibergs projekter. Ikke alle ville slippe godt fra det, og det kan lyde omstændeligt, men gør den til interessant læsning ikke blot for arkitekter. Det er et værk man vil vende tilbage til gang efter gang. Ingen anmeldelse vil yde bogen retfærdighed – den skal læses.

Anne-Lise Walsted

Firkløveret og ildsjælene

Nete Balslev Wingender:

Firkløveret og ildsjælene.

Dansk Sygeplejeråds historie 1899-1999. Bind 1-2.

Dansk Sygeplejeråd.

København. 454 s. Pris 275 kr.

ISBN87-7266-232-8

Dansk Sygeplejeråd (DSR) fejrede i 1999 sit 100-årsjubileum. I denne anledning udsendte foreningen sin historie – en historie som hidtil kun har været sporadisk beskrevet. Forfatteren til dette store og flotte tobindsværk er historikeren Nete Balslev Wingender. Resultatet *Firkløveret og ildsjælene* kan både forfatter og fagforening være stolte over. Bogen indeholder en grundig og detaljeret fremstilling af foreningens udvikling og arbejde og er samtidig udgivet i et rigt illustreret folioformat til en yderst rimelig pris.

Dansk Sygeplejeråd blev stiftet den 21. maj 1899 på et møde i Dansk Kvindesamfunds lokale af en mindre samling københavnske hospitalssygeplejersker. Målet for den unge forening stod klart fra begyndelsen, nemlig en højnelse af fagets kvalitet og sociale status. I slutningen af 1800-tallet var sygeplejefaget et decideret tyendefag. De vigtigste forudsætningerne for at blive sygeplejerske var en stærk fysik og et godt hånd- og hjertelag. Uddannelsen var tilfældig og uensartet og bestod primært i rengøringsarbejde og sengeredning. Lønnen var ikke attraktiv. Den udgjordes fortrinsvis af kost og logi, hvilket betød at man boede på hospitalet, gerne i et lille aflukke på afdelingen, alt andet privatliv delte man med patienterne, såsom køkken, bad, toilet og mad. Arbejdsdagen var lang

og tidlig nedslidning var en velkendt fænomen for datidens sygeplejersker. Florence Nightingalebølgen havde ansporet det bedre borgerskabs døtre til at gå ind i faget og forholdene skulle nu ændres, – men det kom til at tage sin tid. I bogen følger vi organisationens lange og tålmodige kamp for samling, uddannelse, pension, arbejdsløshedsforsikring, bedre arbejdsvilkår, løn og status.

Forfatteren har delt DSR's historie i tre tidsperioder. Den første kalder hun "Stiftelse og konsolidering 1899-1933". Her behandles foreningens bestræbelser på at samle sygeplejestanden og højne fagets arbejdsetik. Et af de første store mål var statsautorisationen. I 1910 udarbejdede DSR et lovudkast, men behandlingen af sagen tog myndighederne 23 år og statsautorisationen blev først en realitet i 1933. Standen var nu samlet, men faget var ikke blevet monopoliseret. Foreningen var i perioden kendetegnet ved en borgerligt sammensat topledelse. For at opnå statsanerkendelse skulle man foruden bevis på gennemført uddannelse vise en erklæring for hæderlig og sædelig opførelse. Kaldstanken var iboende sygeplejerskernes selvforståelse. Denne forestilling om, at sygeplejen var et livskald og at arbejdet bar lønnen i sig selv, var tydeligvis rod-fæstet i såvel organisation som samfund. Kaldsideologien prægede på mange måder DSR's historie for den både svækkede og styrkede foreningen. Den styrkede sammenholdet, men gjorde det så vanskeligt at kræve og få. Blandt andet derfor er DSR's historie i store træk blevet til fortællingen om en meget lang og sej kamp for de ønskede forbedringer – en kamp der fortrinsvis

blev udkæmpet ved forhandlingsbordet.

I bogens anden periode "Mellem tradition og forandring 1933-1959" blev DSR omstruktureret fra faglig forening til fagforening. Kaldsideologien blev taget op til diskussion. De danske sygeplejersker ville ikke længere betragtes som nonner og krævede deres ret til privatliv. Dette indebar at bopælspligten på hospitalet blev opgivet og at kravet om at sygeplejersker forblev ugifte bortfaldt. Perioden 1933-1959 bød på mange forbedringer, men det lykkedes ikke at blive selve kaldstanken og de borgerlige idealer kvit. Endnu i 1975 var erklæringen om hæderlig og sædelig opførelse en forudsætning for at modtage statsautorisationen. Perioden afsluttes med en uddannelsesreform i 1956. Med denne reform blev sygeplejerskeuddannelsen ensrettet til et halvt års forskole efterfulgt af et 3-årigt uddannelsesforløb.

Hele andet bind ""At gå på to ben" – profession og fagforening 1959-1999" behandler resten af perioden, men kunne ligesåvel være begyndt og endt med Kirsten Stallknechts tid på formandsposten 1968-1996. Med hende skete der et generationsskifte i foreningen. Den nye generation ønskede en moderne og handlekraftig organisation, og hele den traditionsbundne topledelse blev udskiftet ved formandsskiftet. Den nye ledelses første store mærkesag var en bedre lønplacering uanset middel. Kaldsideologien var endelig på retur og sygeplejerskerne strejkede for første gang i 1973. En anden stor udfordring i denne periode var fagets professionalisering. Her bød i sær 1990'erne på store uddannelses- og forsk-

ningsmæssige forandringer. I 1990 blev sygeplejeuddannelsen ændret fra mesterlære til studium og samme år blev der oprettet en kandidatuddannelse og ph.d-studium udi sygeplejevidenskab på Sygeplejehøjskolen i Århus. To år efter blev Anne-Lise Salling Larsen landets første professor i klinisk sygepleje. Efter endt læsning står det således klart, at meget er forandret og forbedret igennem de sidste hundrede år, men også at mange af sygeplejefagets og DSR's aktuelle problemer har lange rødder tilbage i tiden.

Bogen falder indholdsmæssigt ikke uden for sine rammer. Det er DSR's historie med stort. Det omfangsrige kildemateriale, som fortrinsvis udgøres af DSR's eget arkiv, er solidt gennemarbejdet og man sidder mange gange med fornemmelsen af, at uden DSR havde det set skidt ud for den danske sygeplejestand i dag. Alligevel er billedet der tegnes af DSR ikke entydigt. Flere steder skildres en tilbageholdende fagforening i konflikt med sine medlemmer. Da der for eksempel i 1930 var oprør i sygeplejestanden mod Københavns kommunes forbud mod gifte hospitalssygeplejersker, var DSR tavse. Her måtte man i medlemskaren finde støtte i den radikale venstrepressen og kvindebevægelsen. Et sted skriver forfatteren direkte, at DSR ikke var med i frontlinjen. "kampen for bedring af sygeplejerskernes vilkår blev ført fra anden side" s. 179. Her som andre steder ønsker man, at forfatteren i større grad havde inddraget DSR's forhold til "de andre sider", blandt andet lignende organisationer, samtidens sociale bevægelser og politiske konstellationer. Selvom dette ikke er udeladt i fremstillingen,

opstår ideerne og forandringerne i DSR's arbejde ofte i et tomrum.

Bogen giver et kulturhistorisk indblik i fire kvindegenerations arbejde og levevilkår, især fremhævet og behandlet på billedsiden. Men med det forhåndenværende emne og kildemateriale burde der have været mere plads til dette. Kildematerialet bobler af kvindehistorie, hverdagshistorie og arbejderhistorie og forfatteren kan sit kram. Hermed kunne bogens målgruppe også udvides betydeligt. Det er svært at gøre 450 siders organisationshistorie vedkommende for udenforstående, hvis ikke samtidig man kommer tæt ind på personerne bag beslutningerne. Vi vil vide meget mere om hvem og hvorfor, – ikke kun hvornår og hvordan.

Selve fremstillingen er kilde-nært beskrevet. Kildenære beskrivelser har sine fordele, så som detaljerede skildringer af de enkelte sagers forretningsgang og organisationens interne liv og konflikter. Dette er bogens force, man kommer virkelig ind under huden på foreningens historie. Men en kildenær beskrivelse har bestemt også sine ulemper. Ulemperne er, at fremstillingen let bliver uoverskuelig. På trods af forfatterens letlæselige stil mister man gentagne gange oversigten. Forfatteren kunne godt have været læseren mere behjælpelig ved flere oversigter, sammendrag og (personlige) vurderinger. Forfatteren har antaget en for historiefaget uvant, tilbagetrukket position i fremstillingen. Hun er professionel, viser os hvad hun gør, men ikke meget af, hvad hun mener og konkluderer.

Afgrænsning, indfaldsvinkel og fremstillingsform er selvføl-

gelig en smagssag, men måske i dette tilfælde en elegant måde at løse en bestillingsopgave på. Bogen er alt i alt blevet vellykket og den videre forskning i sygeplejefagets historie har med den fået et solidt udgangspunkt.

Trine Laseren

Danmarkshistorier på godt og ondt

Af Anne Lise Walsted

Den 30. november 2001 foretog den nye kulturminister Brian Mikkelsen sin første officielle handling ved at åbne Nationalmuseets nye, faste udstilling "Danmarkshistorier". Hans jomfrutale blev dog klart overgået af dronning Margrethes meget personlige betragtninger over, at hendes egen tid nu skulle vises frem på museum. Det er den holdning, vi på Arbejdermuseet er stødt på lige siden åbningen i 1983: Er jeg virkelig blevet så gammel, at jeg skal på museum? I forbindelse med udstillingerne på nationens museum må man sige "bedre sent end aldrig". Hvis man ikke skulle kunne opleve sin egen tid dér, er det svært at sige hvor.

I forvejen kan man i Nationalmuseets faste udstillinger orientere sig i historien fra oldtid til 1600-tallet, og nu har museet taget skridtet fuldt ud og ladet historien gå helt til nutiden. At det så er svært at finde en logisk rækkefølge ved selve rundgangen i museet, er en anden sag. Dog: Den, der leder, skal finde.

Inden for museumsudstillinger er det epokegørende, at titlen "Danmarkshistorier" slår fast, at der ikke er én sand og endegyldig, men mange historier, der til-

sammen udgør Danmarks historie. Fra starten præsenteres publikum for en mængde portrætter af danskere, kendte og ukendte, og får på den måde straks sat ansigter på de mennesker, som lævede historien. Historien er jo ikke en ting, men hændelser udført af mennesker.

Mange vil også forundres over, at Danmark ikke altid har været det land, vi kender i dag, og danskerne en ensartet gruppe lyshårede, blåøjede og dansktalende; der var færingere, slesviger, holstenere og svenskere og eksotiske folk i kolonierne. Det er i det hele taget en rød tråd igennem udstillingen, at Danmark i alle årene har været et dynamisk land med kontakt til andre lande, med folk, som kom for at bo og arbejde, og andre som forlod landet for at søge lykken andre steder.

Udstillingen er inddelt i tre afdelinger – Enevælde, Folk og nation og Velfærd og velstand – som glider over i hinanden. Enevælden viser et samfund præget af krige og kongemagtens måde at holde folket i ave med hårde straffe for selv de mest simple tyverier, udført på grund af fattigdom. Man præsenteres for landsbysamfundet og kirkens magt. Her er der bogstavelig talt et fint kig ind i middelalderens kirke, dvs. ind i en anden udstilling på museet.

De første industrier blev anlagt af staten i 16- og 1700-tallet for at gøre landet selvforsynende på alle områder. Det var før maskinernes tidsalder, så håndværkerne stod side om side og arbejdede. Mestre og svende var ofte udenlandske specialister. Her vises museets fine samling af porcelæn og keramik. I betragtning af de trange pladsforhold, som er i en del af udstillingen, virker

det måske en smule overdrevet at bruge et helt rum på dette. For dem, der kender museets gamle udstillinger, melder tanken om genbrug sig, blot med nye tekster sat op. Det er en fin samling, men her forsvinder mennesket til fordel for teknikken og produktet – som det altid gør, når det kun er i teksten, sammenhængen forklares, og ikke ved hjælp af tingene.

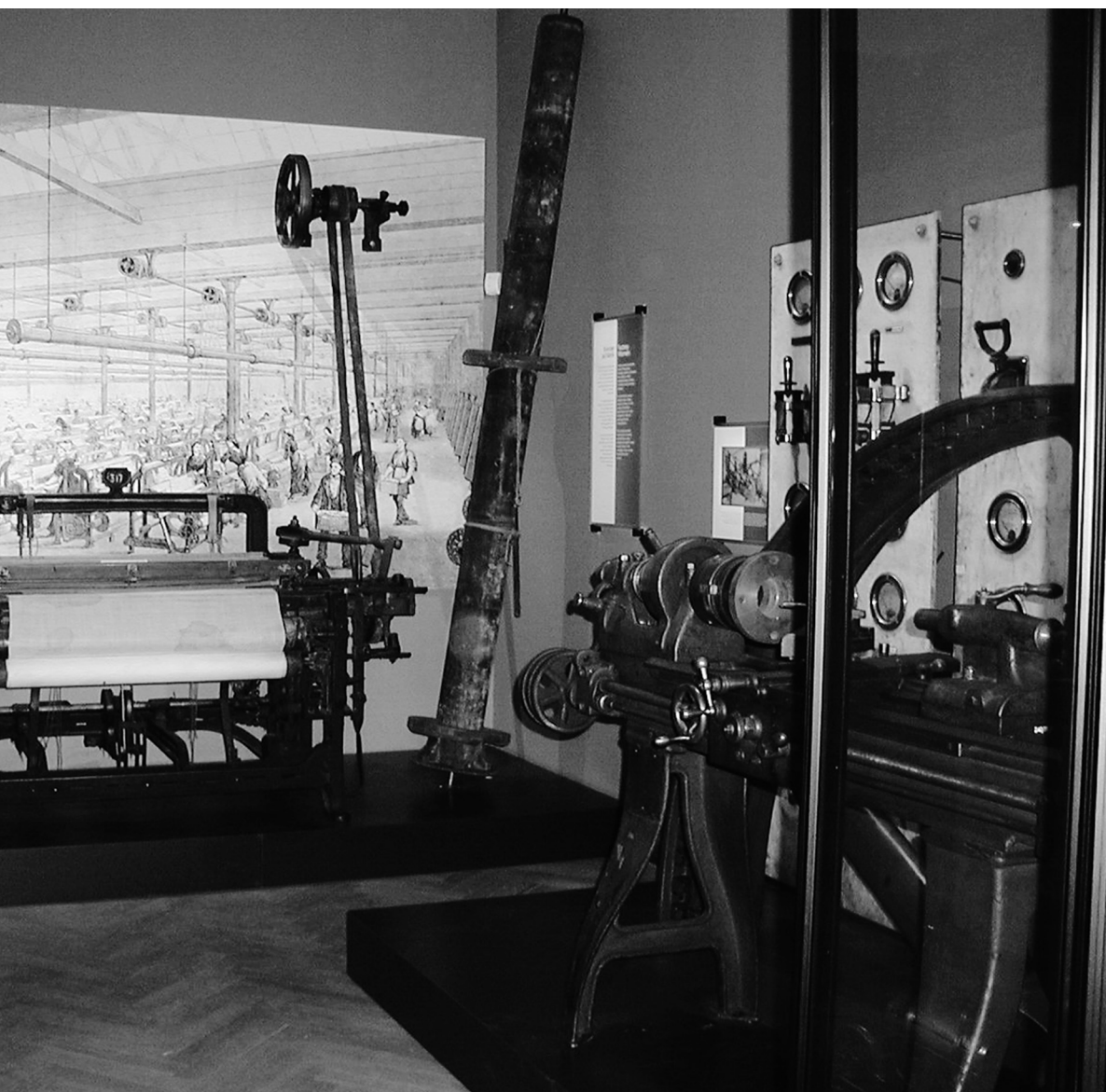
Der er fine interiører af fryde sig over fra herregård og borgerhjem, og så går historien videre til "Frihed, lighed ...?" Der sættes spørgsmålstegn ved, om Guldalderen virkelig var så gylde for andre end de få, og der fortælles om Grundloven, om skolevæsen, om andelsbevægelsen og endelig vandringen fra land til by. For nogle blev vandringen til udvandring.

For "Arbejderhistorie" er den sidste del af udstillingen naturligvis af stor interesse. Endelig er industrialismens tidsalder kommet ind på Nationalmuseet i en permanent udstilling. For år tilbage vistest Mennesket og Maskinen i Brede, hvor pladsforholdene gav anderledes muligheder for at vise maskiner og interiører. På nogle punkter er denne udstilling dog bedre: Overalt er der gjort rede for mænd, kvinder og børns hverdag. For nogle besøgende er det helt givet kommet som en overraskelse, at også kvinder og børn hører med til historien. Sammenlignet med museets tidligere udstillinger i Prinsens Palæ er sociale forskelle også understreget. I 1930'erne vakte den unge Axel Steensberg, som senere blev faget etnologis første professor, opstandelse på Nationalmuseet ved at vise et fattigt husmandshjem i afdelingen Dansk Bondestand. Efter sigende skulle han også have taget

den karklud, som lå i køkkenet, med, da han samlede ind til museet. Den blev dog vist ikke udstillet. I den nye udstilling understreges forskellene i samfundet ved en opstilling af en husmandsstue, en bondestue, et arbejderhjem og et borgerhjem. De to første er helt åbenlyst forskellige. Derimod er det for uindviende svært at se forskel på arbejder og borgeren; man skal faktisk læse teksterne grundigt for at forstå, at der var forskel. Samtidig kan man så undre sig over, at arbejderne brokkede sig over deres forhold, som det fortælles i teksterne på plancherne. Måske en tidlig udgave af tidens kræmentalitet?

Der er fint med plads til i mange montrer at fortælle om arbejdernes lange kamp for bedre forhold, om politiske partier, om Stauning eller kaos og den spirende velstand. Selvom der ikke er plads til et lokomotiv, er der dog plads til, at flere maskiner kan udstilles. Her har det åbenbart været for svært at lave "naturtro" opstillinger af arbejdspladser, så maskiner vises som skulpturer på piedestaler, smukke, rene og lidt akademiske. Her har udstillingsarkitekten vundet over fagets folk, men det kan selvfølgelig opfattes som en hyldest til teknikken, og med lidt fantasi også som en hyldest til de mennesker, som arbejdede ved dem. En af de gange, jeg har set udstillingen, var i følge med et kinesisk, akademisk ægtepar. Da vi kom til den fine drejebænk, fortalte konen, at hun under Kulturrevolutionen havde arbejdet ved en bænk præcis som denne i fem år. Det var et helvede at stå i den store hal, og det, der kom ud af hendes anstrengelser, var med hendes egne ord af dårlig kvalitet. Med hendes fortælling fik

Fra Nationalmuseets udstilling "Danmarkshistorier"

drejebænken pludselig en helt anden dimension, som man kunne unde andre at få – hvordan var det at arbejde ved den?

Det var i øvrigt en fornøjelse at bruge udstillingen som en fortælling om Danmark over for udlændinge, som kun har interessen, men ingen forkundskaber. Det gælder hele udstillingen, men ikke mindst den sidste del, hvor der fortælles om den nyeste tid. På hvilket andet museum kan man i samme udstilling se kongehus, græsrodsbevægelser og bøsser og lesbiske, se en overdimensioneret fredsdue brugt i en demonstration svæve

under loftet, se hvad der rører sig hos unge i dag? På hvilket andet museum kan man ellers stifte bekendtskab med et udpluk af landets befolkning med vidt forskellig baggrund – lige inden man går ud til portrætgalleriet, som man startede med. Endnu engang får man bekræftet, at historie ikke er en ting, men en proces skabt af mennesker.

For folk, der elsker at se ting og få lov at fordybe sig i den historie, de kan fortælle, er det en dejlig udstilling. Et sandt overflødhedshorn af smukke, særprægede, grimme ting, som alle er brikker i puslespillet ”Dan-

markshistorier”. I Information blev udstillingen kaldt en ørkenvandring. Det er jo synd for den pågældende journalist. For andre vil den være som en blomstermark, hvor man kan komme tilbage gang efter gang og plukke sin egen buket, og nogle gange kan der være torne blandt blomsterne. Det kan godt være, at nogle af de holdninger, som kommer frem i denne udstilling, ikke er ens egne, og det er vel heller ikke meningen. Den bliver forhåbentlig set af et bredt publikum med meget forskellige meninger, og den gør ikke noget forsøg på at være nogen tilpas.